

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ

УДК 016(051.053.2)"192/194":[026:37](477.411)ДНПБ

DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2022-6-181-192>

Надія Якобчук,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

e-mail: n_yakobchuk@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-2679-2643

Сніжана Тарнавська,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
м. Київ, Україна

e-mail: tarnavskasv@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-0981-939X

КАТАЛОГ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ 20-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТ. З ФОНДУ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті здійснено інформаційний огляд нещодавно оприлюдненого каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», у якому цілісно представлено масив українських часописів для дітей згаданого хронологічного періоду як частину джерельного комплексу з історії освіти, виховання, педагогічної думки, дитячої літератури для збагачення джерельної бази наукових студій. Проаналізовано стан дослідження дитячої періодики, обґрунтовано актуалізацію упорядкування довідково-бібліографічних видань.

Мета статті полягає у розкритті структури, тематичного діапазону та інформаційного наповнення каталогу, у якому систематизовано бібліографічні відомості про 9 дитячих часописів: «Більшовиченята», «Будь наготові!», «Весела бригада», «Дитячий рух», «Друг дітей», «Жовтень», «Жовтневі сходи», «Піонерія», «Червоні квіти». Подано інформаційні довідки про досліджувані часописи. Проаналізовано їхнє змістове наповнення, визначено характерні риси та специфічні особливості. Встановлено, що інформаційний контент презентованих у каталозі видань ілюструє вплив ідеологічної пропаганди на виховання людини радянської доби, формування особистості громадянина в умовах однобокого висвітлення подій суспільно-політичного та громадсько-культурного життя.

Аргументовано важливе значення каталогу в інформаційному забезпеченні наукових студій для об'єктивного висвітлення й переосмислення історії освіти

радянського періоду. Окреслено подальші перспективи популяризації каталогу та створення цифрового контенту представлених у ньому журналів.

Ключові слова: дитячі періодичні видання, освіта, виховання, література, тоталітарний режим, політична пропаганда, радянська система освіти, бібліографія, каталог, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. Дитячі періодичні видання – важливе історичне джерело насамперед для дослідження різноманітних проблем історії освіти, педагогіки, літератури, пресознавства та книговидавництва. Маючи комплексний характер, вони дають можливість реконструювати історію та розвиток освітніх процесів, дитячого руху, діяльність дитячих громадських організацій, основні принципи формування світогляду та особливості соціалізації і виховання дитячо-юнацької аудиторії.

Для часописів, виданих в Україні у 20-х – на початку 40-х рр. ХХ ст., характерний значний інформаційний потенціал. Надруковані у період становлення та активного розвитку радянської тоталітарної системи, коли партійна ідеологія мала вагомий вплив на всі сфери життя суспільства, зокрема й на виховання дітей – нового радянського покоління, вони безперечно мають виражений ідеологічний підтекст. Як зазначає вчений Ю. Колісник, преса не лише формувала переконання мас, а й намагалася досягти гармонізації офіційної політики й «народних прагнень», внаслідок чого дитячо-юнацькі журнали УСРР-УРСР використовувалися як ефективний інформаційний засіб формування комуністичного світогляду дітей та молоді [6, с. 76].

Разом з тим, такі видання містять цікаві відомості про ключові події епохи, дають можливість сформувати уявлення про «образ та світ школяра-читача» вказаного часу (захоплення, інтереси, умови і рівень життя, принципи навчання і виховання тощо). Дослідження дитячої періодики окресленого періоду дає змогу розширити уявлення про вплив тоталітарного режиму на формування дитячої свідомості та сприяє об'єктивному аналізу тогочасних процесів і явищ в освітній галузі. В сучасних умовах російсько-української війни дедалі більше актуалізується потреба вивчення ідеологічного контексту радянської системи освіти для розуміння витоків та концептуальних засад російської політичної пропаганди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дитяча періодика 20-40-х рр. ХХ ст. досить активно досліджувалася як засіб виховання дітей. Вперше до розгляду цієї проблеми у 1920-х – 1930-х рр. звернулися співробітники редакцій журналів і газет (В. Арнаутов, А. Гуларій, А. Журавський, С. Кільколик, М. Крупеніна, В. Лір, М. Миронов, В. Мускін, І. Петровський Н. Потапов та ін.). У радянський період тематика та зміст періодичних видань були об'єктом дослідження у наукових статтях А. Акіпова, М. Басова, С. Гармаша, Д. Григораша, В. Зябікіна, К. Присяжнюк, Л. Семенко, А. Токарської, О. Федорова, М. Холмова та ін. У 1990-х рр. дитяча періодика «випала» зі спектру наукових студій українських дослідників. Лише наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. з'явилися перші спроби комплексного вивчення цього виду джерел та його оцінки в контексті пресознавства, журналістикознавства, джерелознавства. У фокусі уваги науковців найчастіше опинялися дитячі часописи Галичини та

Наддніпрянської України другої половини XIX – середини XX ст. (Ю. Стадницька, Л. Кусий, В. Передирій, Г. Корнєва). Студіювання ж різних аспектів та джерельного потенціалу україномовних дитячих журналів різних років радянського періоду перебуває на початковому етапі. Цій проблемі присвятили наукові праці О. Дубецька, Є. Зозуля, І. Карпич, Ю. Колісник, Н. Коляда, Е. Огар, І. Побідаш, О. Сидоренко та ін. [1; 2; 3; 6; 7; 8; 9; 10].

Нині набуває актуальності публікація довідкових бібліографічних видань та каталогів, у яких комплексно репрезентовано структуру та зміст дитячої періодики, наявної у фондах окремих освітніх і наукових установ. Зокрема, упродовж 2015–2021 рр. низку каталогів-путівників, присвячених колекції дитячих книг та часописів кінця XIX – початку XX ст. упорядкували співробітники Педагогічного музею України [4; 11; 12; 13]. А фахівці Національної бібліотеки України для дітей імені Я. Корчака у 2018 р. видали працю «Колекція “Українська дитяча періодика початку XX ст.” фонду рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки для дітей» [5], у якому значна увага приділена дитячим часописам.

Авторський колектив Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі ДНПБ України) також здійснив історико-бібліографічне дослідження дитячої періодики у фонді книгозбірні та підготував нещодавно оприлюднений каталог «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років XX ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» [14]. У праці цілісно представлено масив українських часописів для дітей згаданого хронологічного періоду як частини джерельного комплексу з історії освіти, виховання, педагогічної думки, дитячої літератури для збагачення джерельної бази наукових студій.

Метою пропонованої статті є розкриття структури, тематичного діапазону та інформаційного наповнення каталогу, який презентує масив дитячих періодичних видань 20-х – початку 40-х рр. XX ст. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. Каталог «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років XX ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» підготовлено у межах виконання наукового дослідження «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (2020–2022 рр., науковий керівник – д-р пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Л. Д. Березівська). Видання упорядковане на основі принципів науковості, повноти, достовірності у поданні матеріалів. Воно має чітку структуру, складовими елементами якої є: передмова «Від упорядників», вступна стаття «Дитяча періодика 20-х – початку 40-х років XX ст. як джерело історико-педагогічних досліджень» (автор – д-р пед. наук, проф. Н. М. Коляда), короткі довідки про журнали з інформацією про наявність у фонді, бібліографічний опис часописів із змістом кожного з наявних номерів, іменний покажчик.

У передмові «Від упорядників» визначено актуальність історико-бібліографічного дослідження дитячої періодики, зокрема з огляду на суспільно-політичні реалії сьогодення, обґрунтовано хронологічні межі та методологічні підходи до упорядкування (структура змісту, іменного покажчика тощо).

Вступна стаття доктора педагогічних наук, професора Н. М. Коляди «Дитяча періодика 20-х – початку 40-х років XX ст. як джерело історико-

педагогічних досліджень» містить обґрунтування джерельного потенціалу дитячих часописів для дослідження історії, теорії та практики виховання. Автор наголосила на актуальності та значимості упорядкованого колективом ДНПБ України каталогу для об'єктивного студіювання історії освіти в межах вказаного хронологічного періоду [14, с. 11–17].

Основне наповнення каталогу – це деталізовані відомості про 9 дитячих періодичних видань. Часописи систематизовано в алфавітному порядку: «Більшовиченята» (1924–1931 рр.), «Будь наготові!» (1925–1928 рр.), «Весела бригада» (1931–1937 рр.), «Дитячий рух» (1925–1934 рр.), «Друг дітей» (1925–1933 рр.), «Жовтень» (1928–1941 рр.), «Жовтневі сходи» (1924–1930 рр.), «Піонерія» (1931–1941 рр.) та «Червоні квіти» (1923–1931 рр.). На початку кожного розділу вміщено інформаційні довідки про журнали, в яких зазначено роки та місце видання, склад редакційної колегії, видавця, друкарню та примітки (відомості про зміну назви, місця видання тощо із зазначенням номера, у якому відбулася зміна), наявність номерів у фонді бібліотеки.

У фондозбірні ДНПБ України журнали «Більшовиченята», «Піонерія», «Червоні квіти», «Друг дітей», «Весела бригада», «Дитячий рух» акумульовано досить компактно, а інші часописи репрезентовано окремими примірниками за різні роки. Варто коротко зупинитися на характеристиці кожного з них.

«Більшовиченята» – це двотижневий дитячий журнал, який видавався у м. Києві упродовж 1924–1931 рр. як додаток до газети «Молодий більшовик». Основою читацькою аудиторією часопису були школярі, які мешкали у сільській місцевості, про що свідчать відомості на обкладинці. На титульних сторінках чисел, виданих у 1927–1928 рр. (від № 12 1927 р. до № 21 1928 р.), читаємо «для дітей Правобережжя України та Чернігівщини». Починаючи від № 22 за 1928 р. – це «журнал для селянських дітей середнього віку». У 1930–1931 роках часопис названо вже «журналом-газетою». За час свого існування він постійно вдосконалювався, змінювався формат та обсяг (у 1920-х рр. – 8, 12, а у 1930-х рр. – 24 сторінки), з'являлися нові рубрики. Ілюстративний контент «Більшовиченят» утворюють чорно-білі світлини та замальовки художників із життя дітей та юнацтва. Лише у 1930–1931 рр. з'явилися окремі кольорові сегменти, переважно на обкладинці. Упродовж всього періоду існування видання мало значний попит у читачів. Про це свідчать численні дописи про оформлення передплати як окремими учнями, так і цілими класами та шкільними бібліотеками. Редактори часто проводили опитування серед читачів та дописувачів щодо вдосконалення видання. У 1931 р. часопис «Більшовиченята» припинив існування, об'єднавшись із журналом «Червоні квіти» у нове видання – «Піонерія».

«Будь наготові!», що видавався у 1925–1928 рр. у м. Катеринославі (від 1926 р. – м. Дніпропетровськ, нині м. Дніпро), був багатомілюстрованим двотижневиком для дітей та безкоштовним додатком до газети «Звезда». Він друкувався всього на 4 аркушах (8 сторінок) та містив різноплановий інформаційний, розважальний та ілюстративний контент, хоча кольорове оформлення чисел було однотонне (чорно-біле, синього кольору, зрідка поєднання чорного та червоного). Зі шпальт часопису юні читачі дізнавалися про українських письменників, досягнення учнів закладів освіти з різних куточків

Дніпропетровщини, організацію та діяльність різноманітних гуртків, розвиток дитячого руху в країнах світу, нові виробничі об'єкти, побудовані в регіоні, новини науки та техніки тощо. Журнал виходив двічі на тиждень, згодом двічі на місяць. У 1925–1926 рр. він позиціонувався як «газета для юних лєнінців» та «газета для юних піонерів». Починаючи з № 54 за 1926 р. – «багатоілюстрований дитячий журнал».

Дитячий часопис «Весела бригада» виходив друком упродовж 1931 – 1937 рр. у м. Харкові. Видання позицінувало себе як «журнал культурно-масової витівної роботи для піонерів і школярів». Його основним завданням була допомога школярам та вожатим в організації дозвілля та позашкільної роботи. У виданні містилося багато літературних матеріалів, оповідань, віршів, рекомендацій для корисного використання вільного часу. Журнал виходив двічі на місяць. Обкладинка була кольоровою. У 1937 р. часопис об'єднаний із виданням «Піонерія».

Журнал «Дитячий рух» засновано у червні 1925 р., відповідно до рішення Центрального бюро дитячого комуністичного руху. Перше число часопису видано у жовтні 1925 р. у м. Харкові. Упродовж 1925–1930 рр. журнал виходив один раз на місяць а у 1931–1932 рр. – двічі на місяць. На шпальтах видання обговорювалися актуальні теоретичні та практичні питання в галузі педагогіки та виховання. З огляду на інформаційне наповнення, його читацьку аудиторію складали вчителі, вихователі, керівники осередків дитячого руху. Також він міг бути цікавим старшокласникам. Обкладинка часопису була кольоровою, ілюстрації на шпальтах відсутні. Від 1 січня 1929 р. друкувалася «Бібліотечка журналу “Дитячий рух”», до якої увійшло 12 видань. У 1934 р (від № 14) часопис видавався у м. Києві та отримав нову назву – «Піонервожатий».

Громадсько-педагогічний, суспільно-літературний журнал «Друг дітей» видавала Центральна комісія допомоги дітям при ВУЦВК та Державне видавництво України у м. Харкові упродовж 1925–1933 рр. Він був друкованим органом всеукраїнського правління товариства «Друг дітей». Спочатку виходив один раз, а від 1928 р. (№ 6) – двічі на місяць. Основне завдання часопису – допомога дітям та молоді у вирішенні різних життєвих ситуацій. Спочатку журнал друкували російською мовою. Починаючи з 1928 р. всі дописи публікували виключно українською.

Заснований як орган ЦК Комдитруху та Наркомосвіти, художній ілюстрований дитячий часопис «Жовтень» виходив друком протягом 1928–1941 рр. у містах Харків та Київ. Його видавали раз на місяць та адресували дітям старшого дошкільного та молодшого шкільного віку (6–10 років). У 1935 р. відбулося об'єднання видань «Жовтень» та «Тук-Тук». Назва «Жовтень» для нового журналу була збережена, читацька аудиторія також не змінилася. Зважаючи на запити шанувальників та передплатників, розроблялося інформаційне наповнення та художнє оформлення видання. Візитівка «Жовтень» – літературні твори видатних українських письменників і поетів того часу та велика кількість яскравих кольорових ілюстрацій, виконаних відомими вітчизняними художниками та графіками. Ще одна прикметна особливість часопису – наявність рубрики «Сторінка дитячих творів» («Дитяча творчість»), у якій редактори постійно розміщували результати літературних та художніх спроб дітей – оповідання, вірші, малюнки. У 1941 р. друк часопису було призупинено у зв'язку з початком німецько-радянської війни. У 1945 р. видання журналу

відновлено у Києві. З легкої руки української дитячої письменниці Н. Забіли часопис отримав нову назву – «Барвінок».

«Жовтневі сходи» – це двотижневий ілюстрований журнал для дітей шкільного віку, який виходив друком упродовж 1924–1931 рр. Часопис публікували російською мовою під керівництвом Головсоцвиху Наркомосвіти. У першому числі, від 25 січня 1925 р., редакція у зверненні «До читачів» зазначала, що планує видавати корисний журнал, «поставлений на правильні рейки», серйозний та веселий водночас. Основний інформаційний контент видання: літературні твори, статті про досягнення школярів з різних куточків України, розвиток дитячого руху, нариси політичного та ідеологічного змісту тощо.

Художній та громадсько-політичний журнал для школярів «Піонерія» заснований у 1931 р. у результаті злиття дитячих періодичних видань «Червоні квіти» та «Більшовиченята». Його видавали у м. Харкові, а пізніше у м. Києві двічі, а від 1933 р. (№ 7) – один раз на місяць. У 1937 р. (від № 8) до складу «Піонерії» увійшов часопис «Весела бригада». До 1941 р. журнал «Піонерія» видавався українською мовою. У 1941 р. друк було призупинено, позаяк почалася німецько-радянська війна. 1 березня 1950 р. часопис повернувся до своїх читачів. Відтоді його друкували українською та російською мовами. Новий етап в історії журналу «Піонерія» почався у 1990 р., коли він був трансформований в український ілюстрований часопис для підлітків «Однокласник».

«Червоні квіти» – ілюстроване періодичне видання для дітей середнього і старшого шкільного віку, що виходило друком упродовж 1923–1931 рр. у м. Харкові, а від 1930 р. у м. Києві двічі на місяць. До 1925 р. інформаційне наповнення часопису складали літературні твори, в тому числі українських письменників, а від 1925 р. – його доповнено нарисами та статтями етнографічної, історичної, географічної тематики та іншими цікавими пізнавальними публікаціями. Шпальти журналу були чорно-білими, а обкладинка кольоровою. Журнал мав додаток – бібліотеку «Червоні квіти». А від 1928 р. при ньому виходила «Газета “Червоні квіти”», яка друкувалася як окрема вкладка, а згодом рубрика. Видання «Червоні квіти» користувалося попитом у читачів. Його передплачували як індивідуально, так і класами. Діти ділилися з улюбленим журналом своїми здобутками та невдачами, а в 1930 р. навіть скаржилися, що адміністрація деяких шкіл забороняє їм читати улюблене видання. У 1931 р. часопис «Червоні квіти» об'єднався із журналом «Більшовиченята» у нове видання – «Піонерія».

Зміст презентованих у каталозі видань ілюструє вплив ідеологічної пропаганди на виховання людини радянської доби, формування особистості громадянина в умовах директивно-командної, авторитарної, репродуктивної системи освіти з чітко визначеним класовим, партійним, схематичним змістом, однобокого висвітлення подій суспільно-політичного та громадсько-культурного життя, суцільного негативу до ситуації за кордоном та історії українського національного руху, відсутності альтернативи шляхів отримання інформації. Дослідження залучених до каталогу дитячих журналів дає можливість простежити процес формування світоглядних орієнтирів молоді в так званому інформаційному вакуумі, зокрема властивий йому асиміляційний компонент та

риторику провідних ідей радянського тоталітарного режиму, значний відгомін якого присутній у контексті сучасних подій російсько-української війни.

На сторінках часописів розміщено публікації про ключові здобутки соціально-економічного, громадського і культурного життя, діяльність дитячих гуртків та інших організацій, розвиток дитячого руху в Україні та за кордоном, шкільне життя учнів, організацію та проведення дозвілля (вікторини, загадки, ігри, ребуси тощо для розваг та розвитку дітей); висвітлено питання громадянського, військового, трудового, сімейного, фізичного виховання, новини з різних галузей науки й техніки, практичні поради школярам, відомості про події за кордоном, історичні екскурси до річниць визначних подій, біографічні публікації, рецензії на книги тощо. У журналах також представлено вірші, оповідання для дітей відомих поетів та письменників, зокрема В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Коцюбинського, Л. Глібова, О. Донченка, Н. Забіли, О. Іваненко, В. Сосюри, П. Тичини, М. Трублаїні, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка та багатьох інших, подано бібліографію й коротку характеристику видань, рекомендованих до прочитання. Наявні ілюстрації до матеріалів видань українських художників, графіків (Г. Бондаренка, А. Бондаровича, А. Гербурт, М. Головатинського, Й. Дайца, М. Дерегуса, Л. Джолос, Г. Дубинського та ін.) дають змогу певною мірою ознайомитися з розвитком художнього мистецтва досліджуваного періоду.

Окремим періодичним виданням властиві специфічні особливості. Зокрема, журнал «Більшовиченята» серед інших вирізняє його адресація дітям села, наявність на шпальтах значної кількості публікацій саме дитячих кореспондентів, а також дописів на сільськогосподарську тематику. Значна частина інформаційного контенту часопису «Дитячий рух» – це різнопланові теоретичні, наукові та методичні статті вітчизняних педагогів, представників провідних наукових шкіл, а також публікації узагальнюючого, історіографічного характеру про розвиток і становище української дитячої періодики та літератури загалом. Зважаючи на це, його читацьку аудиторію складали викладачі, вихователі, керівники дитячих осередків, старшокласники. Особливістю видання «Друг дітей» є наявність постійної рубрики «Оголошення про розшук зниклих дітей» та дописів-рекомендацій фахівців у галузі медицини, вікової психології, педагогіки, адресованих батькам школярів з метою ефективного вирішення складних ситуацій, які можуть виникнути в процесі виховання. Серед тематичних напрямів публікацій: проблеми дитячої безпритульності, пошук дієвих шляхів її подолання, адаптації в суспільстві складних підлітків, створення сприятливого освітнього середовища та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Журнал «Жовтень» серед інших дитячих видань вирізняє його змістове наповнення, яке в основному складається з літературних творів (вірші, оповідання, казки тощо) відомих поетів та письменників. Також прикметною рисою часопису є його художнє спрямування, наявність великого ілюстративного контенту.

Важливим структурним елементом каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» є іменний покажчик, завдання якого – допомогти користувачу віднайти потрібну інформацію за прізвищами творців. У ньому представлено лише прізвища авторів публікацій та ілюстративних матеріалів, перекладачів літературних і науково-популярних творів. Не залучено прізвища персоналій зі змісту та заголовків статей, більшість

з яких – політичні діячі радянського періоду. Іменний покажчик сформовано за абетковим підходом. Поряд із прізвищем (автора, перекладача, художника, фотографа та ін.) зазначено позицію видання в основній частині (або в змісті) та рік і номер часопису в дужках. Наприклад: Шевченко Т. Г. 9 (1929, № 5/6). Максимально повно розкрито псевдоніми та окремі криптоніми і здійснено переадресування до справжнього прізвища автора. Однак, наявність великої кількості псевдонімів, прізвищ і криптонімів, часто однакових та подібних, спричиняє труднощі атрибуції та встановлення авторства частини публікацій.

Висновки. Презентований каталог має важливе значення для об'єктивного висвітлення історії освіти у радянську добу. Описані у ньому видання – вагомий складник джерельної бази історико-педагогічних розвідок із питань освіти й виховання, розвитку педагогічної думки. Вони розширяють знання про досягнення та прорахунки вітчизняної системи освіти в контексті суспільно-політичних та історичних змін, а також подій сьогодення в Україні. Окрім того, видання сприятиме інформаційному забезпеченню наукових студій не лише з освітніх і педагогічних проблем, а й з історії, бібліології, бібліотекознавства, літературознавства та інших суміжних галузей знань. Як історико-бібліографічне джерело праця буде корисною освітянам, науковцям, бібліотечним фахівцям, архівістам, здобувачам освіти, та усім, хто цікавиться питаннями дитячої періодики в історичній ретроспективі.

Перспективні напрями подальших досліджень. Інформаційний потенціал дитячих періодичних видань свідчить про їх цінність як складника джерельної бази наукових студій з історії освіти, позаяк дозволяє реконструювати не лише історичне тло епохи, а й проаналізувати процес формування світогляду громадянина в умовах тотального державного контролю. Зміст журналів певною мірою дає можливість відтворити «колективний соціальний портрет» молодіжної спільноти 20–40-х рр. ХХ ст. як покоління закритого суспільства, позбавленого права на вільний вибір, мобільність та плюралізм думок. Тому пропонувані дитячі часописи заслуговують на подальше ґрунтовне дослідження з метою переосмислення історичного минулого та здобуття нового педагогічного знання.

В умовах критичних викликів сьогодення, коли обмежено доступ до широких джерельних масивів, зокрема періодики та преси, виданої до середини ХХ ст., а також актуалізації процесів діджиталізації та задля забезпечення інформаційного простору для дослідників доцільно здійснити оцифрування українських періодичних видань 20-х – початку 40-х рр. ХХ ст. з фонду ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського. Це, з одного боку, зробить їх більш доступними зацікавленій читацькій аудиторії, а з іншого – сприятиме збереженню як важливого надбання національної історії та культурної спадщини України.

Разом з тим, варто здійснити переклад каталогу «Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» іноземною мовою (англійською). Це сприятиме популяризації української періодики для дітей як джерельного кейсу серед зарубіжної дослідницької спільноти, представники якої вивчають різноманітні аспекти епохи тоталітарних режимів у Східній Європі, а також збагатить фондові колекції закордонних бібліотек та профільних освітніх установ.

Список використаної літератури

1. Дубецька О.О. Передплатні кампанії дитячої преси в Україні 1920–1930-х рр. *Молодий учений*. 2020. № 9.1(85.1). С. 31 – 35.
2. Зозуля Є. Дитяча періодична преса УСРР 20-30-х років ХХ ст. у системі радянської пропаганди. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини, філософія. Збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених* / ред. Ю. Т. Темірова. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. Вип. 6. С. 294 – 296.
3. Карпич І. Історія становлення та розвитку періодичних видань України в контексті політики соціального виховання (20-ті – початок 30-х рр. ХХ ст.). *Історико-педагогічний альманах*. 2016. № 1. С. 19–24.
4. Колекція «Українська дитяча книга 1885 – 1923 рр.» Педагогічного музею України : каталог-путівник / НАПН України, Педагогічний музей України ; уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; авт. передмови О. Я. Савченко ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Київ : ПМУ, 2015. 144 с. (Серія «Бібліофонд Педагогічного Музею» ; вип. 1). URL: <http://pmu.in.ua/download/14585/> (дата звернення: 15.10.2022).
5. Колекція «Українська дитяча періодика початку ХХ ст.» фонду рідкісних та цінних видань Національної бібліотеки України для дітей : каталог-путівник / Нац. б-ка для дітей ; автор-уклад. Н. І. Турчин. Київ : НБУ для дітей, 2018. 212 с. URL: <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/423#page/2/mode/2up> (дата звернення: 15.10.2022).
6. Колісник Ю. Дитячо-юнацька преса УРСР та її роль у формуванні суспільної свідомості. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2011. Вип. 1. С. 75– 84.
7. Коляда Н. Дитяча періодика як засіб науково-педагогічної комунікації (на прикладі журналів «Вожатый» та «Дитячий рух»). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2009. № 28. С. 146–151.
8. Огар Е. Дитяча періодика в умовах ринку: наслідки комерціалізації. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2012. Вип. 2. С. 250–262.
9. Побідаш І. Л. Стан дослідження дитячої періодики в українській науці. *Обрії друкарства*. 2015. № 1 (4). С. 132–137.
10. Сидоренко О. Становлення та розвиток дитячої учнівської періодики на території України (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. наук. із соц. комунікації: спец. 27.00.04 – теорія та історія журналістики. Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2013. 20 с.
11. Українська дитяча книга 1920-х років у фондах Педагогічного музею України : каталог-путівник / Педагогічний музей України ; уклад.: В. О. Гандей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Київ : ПМУ, 2018. 116 с. (Серія «Бібліофонд Педагогічного Музею» ; вип. 4). URL: <http://pmu.in.ua/download/14667/> (дата звернення: 15.10.2022).
12. Українська дитяча література 1930-х років у фондах Педагогічного музею України : каталог-путівник / Педагогічний музей України ; уклад.: В. О. Гандей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2019. 144 с. (Серія «Бібліофонд Педагогічного Музею» ; вип. 5). URL: <http://pmu.in.ua/download/17210/> (дата звернення: 15.10.2022).
13. Українська дитяча література 1940-х років у фондах Педагогічного музею України : каталог-путівник / Педагогічний музей України ; уклад.: В. О. Гайдей, О. П. Міхно ; наук. консультант О. В. Сухомлинська. Вінниця : Видавець ФОП Кушнір Ю. В., 2021. 134 с. (Серія «Бібліофонд Педагогічного Музею», випуск 6). URL: <http://pmu.in.ua/download/21155/> (дата звернення: 15.10.2022).
14. Українські дитячі періодичні видання 20-х – початку 40-х років ХХ ст. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : каталог / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ;

[упоряд.: Тарнавська С. В., Хопта С. М., Якобчук Н. О., Василенко С. Б. ; авт. вступ. ст. Коляда Н. М.; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Вінниця : Твори, 2022. 338 с. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=32243> (дата звернення: 22.10.2022).

References

1. Dubetska, O. O. (2020). Peredplatni kampaniyi dytyachoyi presy v Ukrayini 1920-1930-kh rr. *Molodyi uchenyi*, 9.1(85.1), 31–35. [in Ukrainian].
2. Zozuliia, Ye. (2021). Dytiacha periodychna presa USSR 20-30-kh rokiv XX st. u systemi radyans'koyi propahandy. In *Travnevi studii: istoriia, mizhnarodni vidnosyny, filosofii*. Collection of materials of the 3rd International Scientific Conference of Students and Young Scientists, (6), 294 – 296. [in Ukrainian].
3. Karpynch, I. (2016). Istoriiia stanovlennia ta rozvytku periodychnykh vydann Ukrainy v konteksti polityky sotsialnoho vykhovannia (20-ti – pochatok 30-kh rr. XX st.). *Pedahohichnyi almanakh*, (1), 19–24. [in Ukrainian].
4. Handei, V. O. & Mikhno, O. P. (Comps.). (2015). Kolektsiia “Ukrainska dytiacha knyha 1885 – 1923 rr.” Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy. Kyiv : PMU. <http://pmu.in.ua/download/14585/> [in Ukrainian].
5. Turchyn, N. I. (2018). Kolektsiia “Ukrainska dytiacha periodyka pochatku XX st.” Fondu ridkisykh ta tsynnykh vydan Natsionalnoi biblioteky Ukrainy dlia ditei. Kyiv : NBU dlia ditei. <https://chl.kiev.ua/mbm/Book/View/423#page/2/mode/2up> [in Ukrainian].
6. Kolisnyk, Yu. (2011). Dytiacho-yunatska pressa URSR ta ii rol u formuvanni suspilnoi svidomosti. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, (1), 75–84. [in Ukrainian].
7. Koliada, N. (2009). Dytiacha periodyka yak zasib naukovo-pedahohichnoi komunikatsii (na prykladi zhurnaliv “Vozhatyi” ta “Dytiachyi rukh”). *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 28, 146–151. [in Ukrainian].
8. Ohar, Ye. (2012). Dytiacha periodyka v umovakh rynku: naslidky komertsializatsii. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, (2), 250–262. [in Ukrainian].
9. Pobidash I. L. (2015). Stan doslidzhennia dytiachoi periodyky v ukrainskii nausti. *Obrii drukarstva*, 1 (4), 132–137. [in Ukrainian].
10. Sydorenko O. (2013). *Formation and development of children’s school periodicals on the territory of Ukraine (end of the 19th and beginning of the 21st century)* : [Extended abstract of PhD, Dnipropetrovskiyi Natsionalnyi universytet imeni O. T. Honchara]. [in Ukrainian].
11. Handei, V. O. & Mikhno, O. P. (Comps.). (2018). *Ukrainska dytiacha knyha 1920-kh rokiv u fondah Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy*. Kyiv: PMU. <http://pmu.in.ua/download/14667/> [in Ukrainian].
12. Handei, V. O. & Mikhno, O. P. (Comps.). (2019). *Ukrainska dytiacha literatura 1930-kh rokiv u fondah Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy*. Vinnytsia: Vydavets FOP Kushnir Yu.V. <http://pmu.in.ua/download/17210/> [in Ukrainian].
13. Handei, V. O. & Mikhno, O. P. (Comps.). (2021). *Ukrainska dytiacha literatura 1940-kh rokiv u fondah Pedahohichnoho muzeiu Ukrainy*. Vinnytsia: Vydavets FOP Kushnir Yu.V. <http://pmu.in.ua/download/21155/> [in Ukrainian].
14. Tarnavska S. V. et al. (2022). *Ukrainski dytiachi periodychni vydannia 20-kh – 40-kh rokiv XXst. u fondi Derzhavnoi naykovo-pedahohichnoi biblioteky Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho*. Vinnytsia: Tvory. <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=32243> [in Ukrainian].

Nadiia Yakobchuk,
Candidate of Historical Sciences
Senior Researcher Officer
Department of Pedagogical Source Study and Biography
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: n_yakobchuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-2679-2643

Snizhana Tarnavska,
Candidate of Historical Sciences
Senior Researcher Officer
Department of Pedagogical Source Study and Biography
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine
Kyiv, Ukraine
e-mail: tarnavskasv@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-0981-939X

CATALOG AS A FORM OF REPRESENTATION OF UKRAINIAN CHILDREN'S PERIODICALS OF THE 1920'S - EARLY 1940'S OF THE XX CENTURY FROM THE FUND OF THE V. SUKHOMLYNSKYI STATE SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL LIBRARY OF UKRAINE

The information review of the recently published catalog "Ukrainian children's periodicals of the 20s – early 40s of the 20th century in the fund of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine", in which an array of Ukrainian periodicals for children of the mentioned chronological period is comprehensively presented as part of the source complex on the history of education, upbringing, pedagogical thought, children's literature to enrich the source base of scientific studies is done in article. The state of research of children's periodicals is analyzed. The updating of the arrangement of reference and bibliographic publications are determined.

The purpose of the article is definition of the structure, thematic range, and information content of the catalog, which systematizes bibliographic information about 9 children's magazines: "Little Bolsheviks" ("Bilshovycheniata"), "Be alert!" ("Bud Napohotovi! "), "Happy team" ("Vesela Bryhada"), "Children's movement" ("Dytiachy Rukh"), "A friend of children" ("Druh Ditey"), "October shoots" ("Oktiabrskie vskhody"), "Pioneria", "Red Flowers" ("Chervoni kvity"). Information certificates about the investigated journals are created. Their content is analyzed. The characteristic and specific features are determined. It was established that the informational content of the publications presented in the catalog illustrates the influence of ideological propaganda on the education of a person in the Soviet era, the formation of a citizen's personality in the conditions of one-sided coverage of the events of social-political and public-cultural life.

The importance of the catalog in the information provision of scientific studies for the objective coverage and rethinking of the history of education in the Soviet period is argued. Further prospects for popularization of the catalog and creation of digital content of the magazines presented in it are described. The article is supplemented with systematized information about the availability of children's magazines by year and number in the fund of the V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine.

Keywords: *children's periodicals, education, upbringing, literature, totalitarian regime, political propaganda, Soviet education system, bibliography, catalog, V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine.*